

En krigsfånges öde

von den Brincken – en kurländsk adelsläkt i Alunda

SVEN LARSON

Efter den svenska segern vid Fraustadt 1706 hemsändes till Sverige flera tusen fångar, av vilka på Upplands städer kom 370 man. Till fångarnas underhåll under vistelsen inom Uppland anslogs av allmänna medel ett belopp av tre öre s.m. per man och dag. Uppgiften lämnas i en uppsats om "tillståndet i Uppland under det stora nordiska kriget" av Per Hallerman i Karolinska förbundets årsbok 1919. Bönderna och städernas borgare skulle få ta arbetare bland fångarna endast mot underhållsskyldighet, men helst av allt ville man bli av med dessa långväga främlingar, som ogärna ville utföra något arbete och vilkas språk man inte förstod.

I augusti 1707 lämnade de sachsiska fångarna Uppland. I en skrivelse till defensionskommissionen från landshövding Johan Hoghusen i Uppsala meddelades dock att ett par av fångarna inte kunde medfölja de övriga utan senare skulle sändas till Stockholm. Orsaken var att de på Uppsala slott skulle avtjäna straff för ett brott de begått. De två var fanjunkaren Sigismund Gottlieb von Gersdorff, född i Sachsen, och Gotthard Diedrik von den Brincken, född i Kurland.

De båda fångarna, jämte fem andra sachsiska fångar, vilka frikändes, hade tilltalats inför Uppsala rådhusrätt för att de med hugg och slag överfallit akademivaktmästaren Per Persson Norman i dennes gård och dömts till edsöresböter 20 marker silvermynt vardera, jämte "barberarelöhn" (läkararvode) 30 daler kopparmynt och för sveda och värk 60 daler. Då tillgångar saknades för böternas gäldande, hade domen underställt hovrätten, som resolverade, att straffet enligt lag, då böter ej kunde erläggas, vore halshuggning, vilket dock med stöd av ett rådets reskript den 12 juni 1707 mildrades till tre veckors fängelse på vatten och bröd.

På aftonen den 30 april 1707 hade ovannämnda underofficerare jämte sina sachsiska kamrater, korpralerna Benjamin Reinholtz, Ma-

thias Tilchie, tambour Georg Anders Merker, Hans Richter och Henrich Swartzback, spelat klot hos borgaren Mårten Sundman. I granngården, där akademivaktmästaren Per Persson Norman bodde, hade ett par studenter, Benjamin Vesman och Nils Lenander, stått lutade över planket och tittat på de spelande. Av någon anledning hade Mårten Sundman blivit irriterad på studenterna och slängt en bytta vatten över dem. En häftig ordväxling följde mellan Sundman å ena sidan och studenterna och Per Persson Norman å den andra, varvid också sachsarna blandade sig i leken och började kasta sten och brädstuppar över planket in på Per Persson Normans gård och begav sig sedan in där beväpnade, von Brincken med en stör och von Gersdorff med en kniv och ropade: "Hier kommen die frische Soldaten in dieser Garten und sollen die Leute prügeln!"

Per Persson Norman mötte dem med en klädstång, som de dock strax tog av honom och trängde honom mot gärdsgården, varefter von Gersdorff gav honom fyra sår med sin kniv, två över näsan och två på kinden, medan von Brincken gav honom ett par slag med en stör.

Vid rättegången inför rådhusrätten tillstod Mårten Sundman att han kastat en bytta vatten över studenterna "effter som dee stodoo och kogsade in på hans gårdh" och von Gersdorff erkände att han skurit Per Persson Norman. Vid vittnesförhören sade hustrun Kierstin Forbus att "tvenne unga studenter i Pelle Pers gårdh sedt på att Saxerna länge trätte på een gesell det hon ock sedt på. Derwid slog Mårten Sundman warmt watn på dem ... Han kallade dem Sacramenskade hundsfätter, men Wesman sade att han skulle svara för sådane ordh. Sundman sade, Kom Edra hundsfätter på gatan så skall iagh slå Eder. Wesman sade nej uthan iagh skal wähl finna dig elliest. Sedan kom Pelle Persson uth frågandes grannen hwareföre skall I kasta watn på mina giäster. Sundman sade låth dee bälghundarne intet stå och kogså på mig i min gårdh. Pelle Persson sade sig skola det för Bårgmästaren angifva i mårgon. Då kom Sundmans hustru Karin Mattz dotter och sade till Wesman: 'Din swijnhunder är det längesedan Kattn sam öfwer sundet, rumpan är wåth på dig ännu'."

Ett av vittnena berättade också att han sagt till von Brincken: "Är I icke Een fånge skall I så regera i Sverrige!"

Sigismund Gottlieb von Gersdorffs vidare öden är mig okända, men Gotthard Diedrik von den Brincken blev i november 1709 befordrad till

sergeant vid Upplands infanteriregemente, fältväbel där 1711, fänrik 1712 och löjtnant 1718 samt erhöll avsked i november 1733. Han var född i Kurland 1681. Ätten von den Brincken kom ursprungligen från Westfalen. Den introducerades som nummer 40 på kurländska riddarhuset och fick en vidsträckt utbredning i Kurland, där den ägde ett stort antal gods. Ätten, som i sitt vapen för en blå sköld med tre silverne rosor, har också nått stor utbredning i Preussen och även i Sachsen, där den fortlevat till våra dagar.

Gotthard Diedrik von den Brincken gifte sig i Alunda med Catharina Broman, dotter till räntmästaren Erich Broman och Maria Träbohm. De var en tid bosatta i Dannemora men flyttade sedan till Alunda. De fick sju barn, av vilka två torde ha avlidit i späd ålder. Äldste sonen, Gotthard, som föddes 1719, blev hemmansbrukare i Klev, Alunda. Han gifte sig i september 1729 på Ora gård i Faringe med Johanna Elisabeth Hasveer, dotter till kapten Herman Hasveer och Johanna Maria Grissbach, Ora. De fick fyra barn, två av dem troligen döda innan de nått mogen ålder. Sonen Gotthard Didric flyttade till Stockholm 1784 och blev skrivare vid Järnvågen och hans syster, Johanna Maria, äktade handelsmannen Jonas Strandberg i Uppsala.

Om Gotthard Diedrik von den Brinckens och Catharina Bromans övriga barn kan noteras följande:

1) Dottern Catharina Christina, född 1724, gifte sig med skolmästare Jonas Bohman i Tuna. De tycks ha levat under knappa omständigheter. I en skrivelse till Kongl. Majt om ett "extra nådårs åtniutande" efter maken, som avlidit, klagas över de "2ne omyndiga barnens usla belägenhet".

2) Sonen Magnus Johannes, född 1727, kom i tidiga år i militär tjänst vid Upplands regemente. År 1748 blev han volontär vid majorens kompani och 1755 furir. År 1751 blev han "kommenderad wid den olyckeliga brand som...". Det utsäges inte vilken brand det gällde, möjligen den stora brand i Stockholm detta år, till vilken 600 man av Upplands regemente kommenderats för att hjälpa till med släckningsarbetet. Han bevistade också konung Fredriks begravning och Adolf Fredriks kröning. År 1755 blev han kommenderad till Finland på fästningsarbete och två år senare bevistade han pommerska fälttåget till dess slut. 1759 kommenderades han till svenska grenadjärbataljonen och bevistade "affären vid Neuensund". 1775 beviljades han avsked.

Han gifte sig med Maria Magdalena Reen, dotter till befallningsman Petter Reen och Christina Broman, Alunda. De fick barnen Catharina Christina, född 1767 och gift med sergeant Carl Petter Bleckman i Alunda samt Maria Magdalena, född 1769, död som barn.

Magnus Johannes von den Brincken avled i lungsot våren 1782.

3) Dottern Maria Agatha föddes 1728. Hon blev gift med fänrik Herman Hasveer, Faringe, son till kapten Herman Hasveer och Johanna Maria Grissbach på Ora. Hon avled 1784 och maken och barnen flyttade senare till Stockholm, där han avled 1805.

4) Sonen Henrich Fridrich, född 1730, sergeant vid Upplands regemente. Han gifte sig 1761 på Lundby i Faringe med Märta Johanna Svinhufvud, dotter till Johan Adolf Svinhufvud och Catharina Christina Grissbach. De fick flera barn, men om dem har jag inga närmare uppgifter.

Gotthard Diedrik von den Brincken har troligen avlidit före 1736, ty i Närdinghundra häradsrätts arkivs dombok 1736–1737 (AI:5) talas om att "Corneten Wälbne Carl Magnus Forbes pantsatt Kielinge bys rå och rörshemman till *framledne* Lieutnanten Wälbne Hr Gotthard Didrick von den Brincken". Då dödbok för Alunda församling 1735–1737 saknas har dödsdatum inte kunnat fastställas.

Efter makens död ingav Catharina von den Brincken upprepade suppliker till Konungen med begäran om pension efter maken. Hon avled själv i november 1775 i Alunda.

Gotthard Diedrik von den Brincken tycks ha haft vissa kontakter med sitt gamla hemland. I mars 1729 får han tillstånd av Konungen att på sex månader resa till Kurland "uti enskilda angelägenheter".

I Upsala domkyrkoförsamlings utflyttningslängd 1817 omtalas att jungfrun Catharina Christina von den Brincken, dotter till Henrich Fridrich von den Brincken och Märta Johanna Svinhufvud, den 31 mars flyttar till Håtuna. Det är sista gången jag stött på namnet von den Brincken i några uppländska kyrkböcker.

Byn Klev i Alunda, där Gotthard Diedrik von den Brincken en tid var bosatt, tycks under 1700-talet haft en märklig population. Karin Alinder skrev en gång att det bodde många adelsfamiljer i Klev, så många att det gav upphov till talesättet: Riktig adel har vår Herre placerat vid sjöar och vattendrag, men knapadeln har han strött ut på Klevbo backar.